

NIKLAS JENSEN-ERIKSEN
SAKARI SILTALA
AHTO APAJALAHTI

Johdanto

Ehrnroothit ja Suomen historia

Nykysuomalaisille ikonisin Ehrnrooth-suvun edustaja lienee jalkaväenkenraali Adolf Ehrnrooth (1905–2004). Hän nousi 1990-luvulla sotaveteraanien näkyvimmäksi edustajaksi, vaikka johtotehtävissä jo sotien aikana toimineena olikin vanhempaa sukupolvea kuin useimmat rivimiehet. Kenraalin hautajaisista muodostui kevättalvella vuonna 2004 kansallinen surujuhla, ja hänen arvostuksensa ilmentyi samana vuonna Yleisradion järjestämässä Suuret suomalaiset -kilpailussa. Ehrnrooth äänestettiin neljänneksi C. G. E. Mannerheimin, Risto Rydin ja Urho Kekkosen jälkeen.

Ei ole sattumaa, että suomalaisen sotilaskunnian ruumiillisitumaksi päätyi Ehrnrooth. Ennemmin se on osa pitkää jatkumoa, seurausta Ruotsin kruunun ja Venäjän keisarin palveluksessa alkaneesta, itsenäisessä Suomessa jatkuneesta sotilaspalveluksesta. Ehrnrooth-suvun sotilasperinteet ulottuvat 1700-luvun alkuun saakka.

Vuonna 1687 nimellä Ehrenrooth aateloitu suku on silti paljon muutakin kuin sotilassuku. Se on kartanoineen ja liiketoimineen muovannut ja modernisoinut Suomen taloutta. Suvusta

on noussut yhteiskunnallisia vaikuttajia, jotka ovat toimineet sekä viroissa että poliittisissa luottamustoimissa, yritysjohtajina ja yrittäjinä, kartanonomistajina ja pankkiireina, lääkäreinä ja yliopistomiehinä, kirjoittajina ja järjestötoiminnassa sekä mesenaatteina. Siinä sivussa suku on kerännyt yhden Suomen merkittävimmistä omaisuuksista ja muodostunut todelliseksi liikedynastiaksi, jonka 1960-lukulainen vasemmistolainen laululiike nosti tikunnokkaan kuuluisassa laulussaan ”20 perheestä”. Liike-elämässä Ehrnrootheja on arvostettu. Toisen mahtisuvun edustajan Heikki H. Herlinin (1901–1989) lentävän lauseen mukaan ”hyvässä firmassa pitää olla yksi Ehrnrooth” – monesti onkin ollut.

Tässä julkaisussa tarkastellaan sotilaina, liikemiehinä sekä kulttuuri- ja sivistyselämässä toimineita Ehrnrootheja noin vuosi-
na 1750–1950. Teos ei ole varsinainen sukuhistoria, vaan artikkeli-
kokoelma, joka valottaa yksittäisten henkilöiden kautta suvun eri
puolia ja merkityksiä Suomen historiassa. Samalla se kertoo hei-
dän kauttaan kansakunnan synnystä ja kehityksestä, haasteista ja
onnistumisista, toisinaan epäonnistumisista. Teos kuuluu laajem-
paan perhe-, suku-, sukupolvi- ja eliittihistorian tutkimuskent-
tään ja valottaa niin Suomen poliittista, talous-, sota- kuin kult-
tuurihistoriaakin. Historioitsijat ovat pilkkoneet tieteenalaansa
osiin, mutta kuten italialaisprofessori Carlo M. Cipolla on koros-
tanut, loppujen lopuksi on olemassa vain yksi historia kaikessa
monimuotoisuudessaan.¹ Sitä Ehrnroothit ovat olleet keskeisesti
muovaamassa Suomessa, Ruotsissa ja Venäjällä.

* * *

Kirjassa tarkasteltavan kahden vuosisadan aikana Suomesta
muotoutui se itsenäinen valtio, jona sen nykyään tunnemme. Koh-
talokkaiden 1690-luvun suurten kuolonvuosien jälkeen seurasi
toinen tuhoisa ja traumaattinen jakso, isoviha. Tämän jälkeen

yhteiskunta kehittyi rauhallisemmissa oloissa. Koko 1700-luvun ajan vahvistuivat kuitenkin sotilaspiireissä epäluulot siitä, pysyykö Ruotsi puolustamaan Suomen aluetta nousevaa Venäjää vastaan Itämeren valtataistelussa. Vuosien 1742–1743 pikkuvihassa ja vuosien 1788–1790 Kustaa III:n sodassa Venäjä voimistui ja Ruotsi heikkeni.

Suomen joutuminen osaksi Venäjää otettiin vuonna 1809 säätyläistön piirissä verrattain rauhallisesti. Aatelisten oli kuitenkin kysyttävä: kiinnittyäkö Ruotsiin, jonne oli verkostoja sekä taloudellisia ja kielellisiä kytköksiä? Vai pysyäkö Suomessa osana Venäjän imperiumia? Suomi oli isien maa lukuisten sukupolvien takaa, ja siihen oli maanomistuksen myötä taloudelliset intressit. Ehrnroothit valitsivat Suomen.²

Suomi kehittyi ja kehitettiin autonomian ajalla taloudellisesti ja kulttuurisesti. Siitä muodostui kansakunta, joka saavutti valtiollisen itsenäisyyden ensimmäisen maailmansodan melskeissä ja Venäjän keisarikunnan romahtaessa. Suomalainen aatelissääty kävi autonomian aikana läpi muodonmuutoksen. Osa Ruotsin ajan sotilasaatelista muuttui Venäjän ajan virka-aateliksi. Upseerinuralle lähti moni, sillä Venäjän suuri ja kasvava imperiumi tarjosi uudenlaisia mahdollisuuksia. Myös eräät Ehrnroothsuvun jäsenet tarttuivat näihin. Sotilaiden lisäksi aatelin piiristä alkoi löytyä entistä enemmän liikkeenjohtajia, kun aateli astui mukaan alun perin porvarillisille liiketoiminnan aloille ja teollisuuteen. Rosenlewit, Standertskjöldit ja monet muut perustivat suuriksi kasvaneita liikeyrityksiä. Aatelissäädyn johtava asema politiikassa ja hallintokoneistossa sen sijaan alkoi vähitellen murentua eduskuntauudistuksen ja Suomen itsenäistymisen myötä. Näitä muutoksia on kattavimmin käsitellyt Alex Snellman väitöskirjassaan *Suomen aateli: yhteiskunnan huipulta uusiin rooleihin 1809–1939* (2014).³

Ehrnrooth-suku nousi tänä aikana paikallisesti merkittävästä aatelissuvusta valtakunnalliseksi mahtisuvuksi. Suvusta on nousut monia vaikutusvaltaisia jäseniä, jotka ovat vaikuttaneet tapahtumien suuntaan ja suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen vuosisatojen aikana. Tämän teoksen artikkelit valottavat toisistaan varsin poikkeavia aiheita—niin Kustaa III:n sodan aikaista kapinaliikettä, Anjalan liittoa, 1800-luvun lopun matkakirjoittelua kuin aloittelevaa ja kasvavaa yritystoimintaakin.

Teoksen artikkeleille on yhteistä ajatus siitä, että yksittäisten henkilöiden menestykseen niin sotilas- tai virkauralla, liiketoiminnassa kuin yhteiskunnallisissa pyrinnoissakin vaikuttavat edellisiltä sukupolvilta perityn sujuverkoston ja sosiaalisen pääoman tai statuspääoman kaltaiset aineettomat tekijät—sekä tietenkin aineellinen pääoma eli perityn omaisuuden tuomat mahdollisuudet. Näiden tekijöiden yhteisvaikutukset ja niiden merkitys yhteiskunnallisten vallan verkostojen muodostumiselle ovat viime vuosikymmeninä olleet historian alalla taajaan tutkittu aihe. Esimerkiksi senaattori Lennart Gripenbergin sukupiiriä väitöskirjassaan tutkinut Jaana Gluschkoff on kuvannut, miten jotkut vanhojen eliittisukujen jäsenet nousivat sosiaalisen pääoman avulla Suomen modernisoitumiskehityksen kärkeen ja säilyttivät siten yhteiskunnallisen asemansa.⁴ Kaikki eivät tässä onnistuneet Ehrnroothien lailla. ”Lopulta pääomat antoivat kuitenkin vain mahdollisuuksia: ne eivät taanneet mitään. Osa käytti pääomiaan taitavammin, ja osa onnistui heikommin”, Alex Snellman on todennut.⁵ Tästä syystä yksilöiden valintojen tutkiminen on tärkeää.

Merkittävistä eurooppalaisista sukudynastioista on julkaistu paljon korkeatasoista kansainvälistä tutkimusta. Mainittakoon Niall Fergusonin saksalaisperäisen Rothschild-pankkiirisuvun kaksiosainen historiateos *The House of Rothschild* (1999) sekä ruotsalaisen Wallenberg-suvun monivuotisen historiahankkeen tuloksina syntyneet elämäkerrat, Torsten Gårdlundin *Marcus Wallenberg 1864–1943. Hans liv och gärning* (1976), Ulf Olssonin *Att förvalta sitt pund. Marcus Wallenberg 1899–1982* (2000), *En länk i kedjan. Marc "Boy-boy" Wallenberg 1924–1971* (2004) ja *Finansfursten – K A Wallenberg 1853–1938* (2006), Göran B Nilssonin kolmiosainen teos *André Oscar Wallenberg I–III* (1984, 1989, 1994) sekä Håkan Lindgrenin *Jacob Wallenberg 1892–1980* (2007). Mainittakoon myös samasta hankkeesta syntyneet suvun pankkihistoriat, Ulf Olssonin *Bank, familj och företagande* (1986), Håkan Lindgrenin *Bank, investmentbolag, bankirfirma* (1987), Ragnhild Lundströmin *Bank, industri, utlandsaffärer* (1999) sekä näitä täydentävä Håkan Lindgrenin *Aktiv ägande. Investor under växlande konjukturer* (1994).

Suomessa perhe-, suku-, sukupolvi-, aateli- ja eliittihistorialisia näkökulmia ovat viime vuosina edustaneet esimerkiksi Julia Dahlbergin ja Joachim Mickwitzin *Havet, Handeln och Nationen – Släkten Donner i Finland 1690–1945* (2014), Kristiina Kalleisen *Kuninkaan ja keisarin Nordenskiöldit* (2014), Bo Lönnqvistin *En finsk adelsläkts öden: Standertskjöld – Standertskjöld-Nordenstam* (2007), Mirkka Lappalaisen *Suku, valta, suurvalta – Creutzit 1600-luvun Ruotsissa ja Suomessa* (2005), Kirsi Vainio-Korhosen *Sophie Creutzin aika – Aatelielämää 1700-luvun Suomessa* (2008) ja Sofie Munsterhjelm in *aika – Aateli naisia ja upseereita 1800-luvun Suomessa* (2012), Kai Häggmanin *Perheen vuosisata – Perheen ihanne ja sivistysteoston elämäntapa 1800-luvun Suomessa* (1994), Teemu Keskisarjan *Vihreän kullan kirous – G. A. Serlachiuksen elämä ja afäärit* (2011), Oula Silvennoisen *Paperisydän – Gösta Serlachiuksen elämä* (2013), Anneli Mäkelä-Alitalon, Sakari Heikkisen ja Minerva Keltasen *Sinebrychoffit* (2008), Johanna

Ilmakunnaksen Kartanot, kapiot, rykmentit – Erään aatelissuvun elämäntapa 1700-luvun Ruotsissa (2011) sekä Jessica Parland-von Essenin Ammatti, avioliitto ja arvostus – Helsinkiläinen eliitti 1740–1820 (2010) – muutamia mainitaksemme. Erinomaisen katsauksen tarjoaa myös Historiallisen Aikakauskirjan Aateli-erikoisnumero 2/2013.

* * *

Tämän teoksen aloittaa filosofian maisteri Kati Toivasen artikkeli sotilasuraa luoneista Ehrnrootheista Ruotsin ja Venäjän palveluksessa 1700-luvulla ja 1800-luvun alkupuoliskolla. Toivanen kertoo, miten Ehrnrootheista tuli menestynyt sotilassuku, miten he suhtautuivat Anjalan liiton kaltaisiin kriiseihin ja millaisia ratkaisuja he tekivät Suomen päädyttyä osaksi Venäjää. Toivanen käsittelee Adolf Ehrnroothin isoisän isoisän isän Gustaf Henrik Ehrnroothin (1692–1759), tämän pojan Carl Gustaf Ehrnroothin (1744–1817) ja pojanpojan Gustaf Adolf Ehrnroothin (1779–1848) elämää. He olivat keskeisiä henkilöitä suvun aseman nousussa ja vakiintumisessa. Sotilaallisessa sfäärissä menestyttyään suvun jäsenet osasivat ylläpitää ja edistää asemaansa eri vallanpitäjien palveluksessa.

Teoksen toisessa artikkelissa professori Markku Kuisma kirjoittaa Ehrnrooth-suvun virka-asetalla mitattuna menestyneimmistä edustajasta, kenraali Johan Casimir Ehrnroothista (1833–1913). Tämä Gustaf Adolf Ehrnroothin poika kohosi ensin keisarin luottomiehenä eräänlaiseksi Bulgarian diktaattoriksi ja myöhemmin Suomen ministerivaltiosihteeriksi, joka esitteli synnyinmaataan koskevat asiat keisarille. Johan Casimir Ehrnrooth on esimerkki sotilaasta, jolle Suomen liittäminen Venäjän osaksi tarjosi uusia uramahdollisuuksia imperiumin eri puolilla. Aiempi versio artikkelista on julkaistu teoksessa Yksinkertaisuuden ylistys – Rahan, vallan ja johtamisen merkillinen maailma (2013).

Filosofian maisteri Eeva Kotioja kirjoittaa Adelaïde Ehrnroothista (1826–1905), Gustaf Adolf Ehrnroothin tyttärestä, joka kirjailijana ja yhteiskunnallisena vaikuttajana oli nostamassa naiskysymystä julkisen keskustelun agendalle Suomessa. Hän muun muassa popularisoi Suomessa liberaalifilosofi John Stuart Millin naiskysymystä käsittelevää teosta *The Subjection of Women*. Kotioja käsittelee Adelaïde Ehrnroothin Lähi-itään suuntautuneita matkoja ja niitä koskevia matkakertomuksia, joissa tämä pohdii esimerkiksi naisten asemaa muslimimaissa. Kotioja kuvailee taustaa, joka mahdollisti aatelissukuun kuuluvan naisen itsenäisen matkailun eurooppalaisen turismin ensiaallossa. Länsimainen naismatkaaja oli siirtomaavallan ajan muslimimaissa eri asemassa kuin paikalliset naiset. Naismatkaajana ja matkakirjailijana Adelaïde Ehrnrooth oli suomalainen edelläkävijä.

Filosofian maisteri Saara Hilpinen tarkastelee artikkelissaan Ehrnroothien liikemieshaaran syntyä. Miten Ehrnrooth-suku tarttui 1800-luvulla teollistuvan Suomen suomiin taloudellisiin mahdollisuuksiin? Hilpisen artikkelin päähenkilöt ovat Gustaf Adolf Ehrnroothin toinen poika, Carl Albert Ehrnrooth (1831–1873) ja tämän puoliso Lovisa Fredrika de Geer till Tervik (1844–1927). Carl Ehrnrooth hankki suvun ensimmäisenä akateemisen koulutuksen sekä yhdisti onnistuneesti siviilivirkamiesuran ja liiketoiminnan. Hän oli elämänsä viimeisenä vuosikymmenenä aktiivisesti mukana viinatehdasbisneksessä, ja oli yksi Nokian perustajaosakkaista. Carl Ehrnrooth ajoi näkyvästi taloudellisia uudistuksia valtiopäivillä ja onnistui verkostoitumaan niin eliitin kuin porvariliikemiesten kanssa. Hänen yritysomistuksensa nousivatkin lopulta arvoltaan suvun Seestan perintökartanoa suuremmiksi. Artikkelin maalaa esiin erinomaisen esimerkin sosiaalisen pääoman, sukuverkostojen ja poliittisten valtakäytösten merkityksestä kohti elinkeinovapautta etenevässä Suomessa.

Filosofian tohtori Sakari Siltala selvittää, miten Ehrnroothit käyttivät varallisuuttaan ja suhteitaan pyrkiessään vaikuttamaan Suomen kehitykseen dramaattisina itsenäistymisen murrosvuosina 1917–1918 ja niiden jälkeenkin. Axel Ehrnrooth (1867–1950) oli Carl Ehrnroothin poika, merkittävän helsinkiläisen liikepankin Privatbankenin johtaja ja liikemies, joka rahoitti ensin suojeluskuntia ja sitten Mannerheimin valkoista armeijaa.

Leo Ehrnrooth (1877–1951) edusti eri sukuhaaraa. Hän polveutui suureen Pohjan sotaan osallistuneen Gustaf Henrik Ehrnroothin (1692–1759) vanhimmasta pojasta, majuri Magnus Johan Ehrnroothista (1730–1785). Leo Ehrnrooth, jonka isä Adolf Reinhold Ehrnrooth (1832–1896) oli yksi suvun monista kenraaleista, toimi kansanedustajana ja senaattorina, ja sittemmin teollisuuden edunvalvojana silloisen Puunjalostusteollisuuden Keskusliiton johdossa. Hän jäi myös Helsingin viimeiseksi pormestariksi—aina siihen asti, kunnes tehtävä päätettiin herättää jälleen henkiin satavuotiaassa Suomessa vuonna 2017.⁶

Kaukaiset sukulaiset Axel ja Leo Ehrnrooth tukivat ja rahoittivat vuonna 1918 Suomen kuningashanketta. Ehrnroothit olivat osa valkoista rintamaa, jossa liike-elämä taisteli itsenäisen Suomen ja bisneksiensä puolesta. Sisällissodan jälkeisessä Suomessa teollisuusvihamieliseksi koettu ilmapiiri kytkeytyi työväen ja pienviljelijöiden puolueisiin.

Filosofian tohtori Annette Forsén kirjoittaa Carl Ehrnroothin toisesta pojasta Georg Casimir Ehrnroothista (1866–1935), josta tuli isänsä tavoin menestynyt liikemies. Juuri Georg Ehrnroothin myötä syntyi maine Ehrnrootheista modernina liikesukuna. Hän toimi viina-, vakuutus- ja pankkialoilla sekä kartanonomistajana ja keräsi vähitellen onnistuneilla kaupoilla vaikuttavan osakesalkun. Georg Ehrnrooth, kuten hänen niin ikään liikeuralla edenneet poikansakin, toimi myös tieteen ja taiteen mesenaattina.

Teoksen päättää filosofian maisteri Anitra Komulaisen artikkeli Carl Ehrnroothin kolmannesta pojasta, Ernst Ehrnroothista (1871–1950), joka valitsi akateemisen uran. Hän toimi oikeuslääketieteen professorina, psykiatrina, erilaisissa sosiaali- ja terveysalan hankkeissa ja sekä järjestö- että yritystoiminnassa. Hän oli polttohautauksen uranuurtaja ja toisaalta pyrki parantamaan esimerkiksi mielisairaiden ja rikollisten elämää. Ajalle tyypillisiin aatevirtauksiin liittyen Ernst Ehrnrooth pohdiskeli myös eugenikan hyötyjä. Eräs Ernst Ehrnroothin pojista oli Adolf Ehrnrooth.⁷

Artikkeleihin on valikoitunut esimerkkejä ja edustajia suvun vuosisataisista vaiheista. Kyse on jäävuoren huipusta; yhtä merkittäviä ja kiinnostavia hahmoja olisi suvusta löytynyt runsaasti lisää.

Näiden ja muiden sotilasalalla, virkamiehinä, kartanonomistajina, maatalouden kehittäjinä, valtiopäivämiehinä, senaattoreina, pankinjohtajina, kirjailijoina, yhteiskunnallisina vaikuttajina, kansalaisyhteiskunnan kehittäjinä, teollisuusjohtajina, yritystoiminnan ja myös aseellisen ja poliittisen toiminnan rahoittajina, teollisuuden edunvalvojina, tieteen piirissä sekä tieteen ja taiteen mesenaatteina toimineiden Ehrnroothien tarinat ovat uurtaneet merkittävän jäljen Suomen historiaan.

Vain hieman liioitellen: Ei Suomea ilman Ehrnrootheja.

VIITTEET

1. Carlo M. Cipolla, *Between Two Cultures. An Introduction to Economic History*, W.W. Norton & Company, New York, 1992, s. 4.
2. Monet muut suvut joutuivat pohtimaan samoja kysymyksiä ja omaa identiteettiään. Ks. esim. Kati Katajisto, *Isänmaamme keisari. Eliitin kansallisen identiteetin murros ja suomalaisen identiteetin rakentuminen autonomian ajan alussa*, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2008 ja Jan Samuelson, *Eliten, riket och riksdelning. Sociala nätverk och geografisk mobilitet mellan Sverige och Finland 1720–1820*, SLS, Helsinki, 2008.
3. Ks. myös Riitta Jallinoja, *Families, Status and Dynasties 1600–2000*, Palgrave Macmillan, London, 2017, erityisesti päälluku 3.
4. Jaana Gluschkoff, *Murtuva säätyvalta, kestävä eliitti. Senaattori Lennart Gripenbergin sukupiiri ja sääty-yhteiskunnan muodonmuutos*, SKS, Helsinki, 2008, s. 376–381.
5. Alex Snellman, *Suomen aateli. Yhteiskunnan huipulta uusiin rooleihin 1809–1939*, Helsingin yliopisto, Helsinki, 2014, s. 287.
6. ”Ehnröoth ei jäänyt viimeiseksi pormestariksi”. *Talouselämä* 7.4.2017.
7. Jalkaväenkenraalin omaa elämää on käsitelty perusteellisesti useissa teoksissa. Esim. Martti Sinerma, *Adolf Ehnröoth sodan ja rauhan näyttämöllä*, WSOY, Porvoo, 1981; Adolf Ehnröoth & Marja-Liisa Lehtonen, *Kenraalin testamentti*, WSOY, Porvoo, 1994; Karin Ehnröoth, *Isäni oli nuori sotilas / Min fader var en ung soldat*. Adolf Ehnröoth, suom. Riie Heikkilä & Tommi Uschanov, *Ajatus Kirjat*, Helsinki, 2008.